

AVRUPA BİRLİĞİ ENTEGRASYONUNDA ŐUPHECİLİK**İsmail ERMAĞAN**

Yard. Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
SBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ismailemagan@googlemail.com

ÖZET

Avrupa Birliği bütünleşme sürecinde, entegrasyonun kendisi kadar desentegrasyon da araştırılmalıdır. Desentegrasyon bir tarafı karşıtlık, grimsi tarafı Őupheciliktir. Bu makale, Avrupa Birliği Őupheciliđinin ana kavramlarına, nedenlerine, motivasyonlarına, çeşitli Őupheci gruplara ve bu bağlamda yapılan temel tartışmalara yoğunlaşmaktadır. Yoğunluklu olarak milli düzeylerde ve genelde küçük gruplarca temsil edilmesine karşın, burada iddia edilmektedir ki, Őuphecilik günümüzde sosyal bir olgu olmaktan ziyade siyasal bir gerçeklik olmuştur. Makale ayrıca, yakın zamanlara kadar çok önemsenmeyen Őupheci pozisyonlar ile gerek Avrupa Birliği katında gerekse üye ülkelerde entegrasyonist kuramcı ve siyasetçilerin artık daha ciddi ilgileneceklerini savlamaktadır. Bu anlayış, Birlik için yeni yapısal reformları elzem kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: AB entegrasyonu, AB Őupheciliđi, Avrupa Parlamentosu, AB Anayasası

SCEPTICISM IN THE EUROPEAN UNION INTEGRATION**ABSTRACT**

In the process of European Union integration, disintegration ought to be investigated as well as integration itself. One side of disintegration is opposition and the grayish one is scepticism. This article focuses on the main conceptions, reasons, motivations of Euroscepticism and various Eurosceptical groups and major discussions in this context. Although it is represented mostly at the national levels and by small groups, it is here argued that today scepticism has become a political reality rather than a social phenomenon. This article also claims that integrationist theorists and politicians both at European Union level and in the member countries shall heed more seriously henceforward with Eurosceptical positions, which have not been considered much until recently. This mentality necessitates for the Union new structural reforms.

Keywords: EU integration, Euroscepticism, European Parliament, EU Constitution

GİRİŞ

Avrupa olarak adlandırılan coğrafyada devam edegelen bütünleşme projesi, uluslararası siyaset ve aktörleri nezdinde “rekabet ve model olma” anlamında önem arz etmektedir. ABD, Çin, Rusya, Hindistan gibi diğer aktörlerin 2025 yıllarında ortaya dökülecek “bir adım önde olma-öne çıkma” mücadelesinde, Avrupa Birliği (AB) siyasal bir sorun yaşamaktadır. Bu minvalde AB hakkında yapılan değerlendirmelerde, “ekonomik bir dev, siyasal bir cüce” tanımlamasına az rastlanılmamaktadır. Toplamda ifade edilebilir ki, daha etkin/derin bir bütünleşmenin baş öğeleri arasında AB şüpheciliği gelmektedir ve günümüzde AB'nin şüphesi ve karşıt meydan okumalar ile karşılaştığı aşikârdır.

Entegrasyonist politikaların siyasal ve ekonomik anlamda destekleyicileri günümüze değin hep bir adım önde pozisyon almış ve düşünceleri daha fazla duyulmuştur. Diğer taraftan, şüphesi sesler gerek Winston Churchill ya da Robert Schumann'ın “birleşik bir Avrupa” çağrılarında gerekse Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması ile entegrasyonun nicelik ve niteliğinin artırılmasında varlıklarını hissettirmiştir. O sebeple, Avrupa entegrasyonunda şüphesizlik tamamen yeni bir olgu olarak telakki edilmemelidir; şüphesi hareketler hem eski 15 üyeli dönemde hem de Doğu Genişlemesi sürecinde gözlemlenebilmektedir (Schmitt ve Thomassen, 2005). Fakat son dönemlerde farklılık arz eden durum; AB şüphesi savların daha geniş yelpazede cereyan eden tartışmalarda dile getirilmeleri ve paralelinde siyaset sahnesinde artan oranda temsil edilmeleridir (Costa ve Brack, 2009, s. 253-271).

Bu motivasyonla çalışmanın amacı, AB entegrasyon projesine ilişkin bir gerçeğe dikkat çekmektir; hareket noktası şüphesi pozisyonlardır: AB'nin önceki genişleme ve derinleşme politikalarında AB şüphesi eğilimler etrafıca hesaba katılmamıştır. Fakat özellikle Avrupa Anayasası'nın 2005 yılında reddedilmesi ile ilgili incelemelerde AB şüphesileri önemini arttırmıştır (Decker ve Höreth, 2009). Aksi takdirde, yöntem, resmin toplamını idrak edememe riski taşıyacaktır. O nedenle, şüphesizlik hareketleri, hem üye hem de aday ülkelerde daha yaygın biçimde araştırılmalıdır. Böylece, hem Birlik'in genişleme-derinleşme refleksleri ile küresel etkinliğine yönelik çıkarımlar yapılabilir, hem de aday ülkelerin üyeliklerinin gerçekleştirilebilirliği hakkında isabetli tahminler yürütülebilir.

Bu çalışmada öncelikle, tartışmaların arka planının daha iyi takip edilebilmesi amacıyla, Avrupa'daki bütünleşme projesinin tarihi aydınlatılacaktır. Akabinde, AB şüphesizliğinin kavramsal açıklamaları

verilecek ve bu olgunun tarihsel boyutuna dikkat çekilecektir. Bir sonraki adımda, Avrupa ülkelerinde Şüpheci oluşumlar ve motivasyonları yansıtılacaktır. Son olarak AB entegrasyonu Şüphecilik düzleminde genel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

1.AVRUPA'DAKİ ENTEGRASYONUN TARİHÇESİ

AB projesi ilk olarak, II. Dünya Savaşı ile bozguna uğrayan Avrupa devletlerinden Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un (Altılılar) bir araya gelerek, birleŐmeden yana bir irade göstermeleri ile hayata geçirilmiŐtir. BaŐlangıcın ana erekleri Şu Şekilde özetlenebilir: a) Avrupa'da barıŐın ve refahın tesis edilerek, kalıcı hale getirilmesi, b) ulusal düzeyde karŐılanamayan ihtiyaçların ortaklaşa tedarik edilmesi, c) Sovyet tehdidine karşı bir bütünlük oluŐturma ve d) Almanya ile Fransa arasındaki uzlaŐmazlıkların nihai çözüme kavuŐturulması. Unutulmamalıdır ki, sadece 1870-1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaŐımiŐtır. O sebeple, birinci Őıkta zikredilen temel amaç oldukça destek bulmuŐtur. Entegrasyonun başlıca ortak hedefleri/değerleri olarak bölgesel işbirliği, demokrasi ve insan hakları, iyi yönetim, bölgesel ve uluslararası suça karşı mücadele zikredilebilir (Smith, 2003, s. 195).

AB'nin temelleri, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması'na dayanmaktadır. Bu antlaŐma ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Ortak kömür ve çelik üretimi sağlamak amacıyla, dünya tarihinde ilk defa devletler egemenliklerinin bir kısmını ulusüstü bir kuruma devretmiŐtir. Bir başka evre, 1957 yılındaki Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (EURATOM) kurulmalarıdır. AET'nin amacı; malların, iŐgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaŐtıđı bir ortak pazarın kurulması ve nihayetinde siyasi bütünlüğe gidilmesi olarak belirlenmiŐtir. 1965 yılında Füzyon Antlaşması ile bu üç oluşum Avrupa Toplulukları adı altında birleŐtirilmiŐ ve tek bir Konsey ve tek bir Komisyon oluŐturulmuŐtur.

1968 yılında mamul mallarda üye devletler gümrük vergilerini kaldırmıŐlardır. Birlik, tarım ve ticaret gibi önemli alanlarda ortak politikaları 1960'lı yılların sonunda uygulamaya sokmuŐtur.

General Charles de Gaulle yönetimindeki Fransa'nın boş sandalye politikaları ve 1961 ve 1967 yıllarında İngiltere'nin üyeliğini iki kez veto etmesi, Avrupa siyasetinde tıkanıklıklara sebep olmuştur. Topluluk nezdinde doğrudan parlamento seçimleri ilk olarak 1979 yılında yapılmıştır.

1980 başlarında dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı bağlamındaki iç çekişmeler bir “Avrupa karamsarlığı” ortaya çıkarsa da, 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile tek pazar hedefleyen kayda değer bir bütünleşme adımı gerçekleştirilmiştir.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından, Avrupalı siyasetçiler entegrasyonlarını güçlendirme amacıyla Maastricht Antlaşması'nı imzalamışlardır (1992). Böylece üç sütunlu bir birlik şekillenmiştir: 1) Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM), 2) Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası, 3) Adalet ve İçişleri. Ayrıca, parasal birliğin tamamlanması ve Avrupa vatandaşlığının oluşturulması amaçlanmıştır. 1993 yılında adaylar için Kopenhag Kriterleri deklare edilmiştir. 1999 yılındaki Amsterdam Anlaşması ile de üye ve aday ülkelerin birliğe uyum çalışmaları zorunlu kılınmıştır.⁶ Euro, 1 Ocak 2002'de 12 ülkede tedavüle girmiştir.

Avrupa Anayasası, yedi yıl süren müzakerelerden sonra Fransa ve Hollanda'da reddedilmiştir. Bunun üzerine, yapılan kimi modifikasyonlar ile AB'nin derinleşme faaliyetlerinin son önemli aşaması olan Lizbon (Reform) Antlaşması ilan edilmiştir - ki bu, 2007'de imzalanmış ve tüm üyelere onandıktan sonra 2009'da yürürlüğe girmiştir. Burada, karar ve icra mekanizmaları, ilkeler, öncelikler ortaya konmuştur ve AB'nin işleyişine ilişkin kapsamlı değişiklikler getirilmiştir. Örneğin, artık AB'nin daha yetkili bir başkanı ve bir dışişleri sorumlusu olacaktır.

1 Temmuz 2013 tarihinden itibaren 28 üyeli olacak olan AB'ye katılımlar ve yılları şu şekildedir: İngiltere, Danimarka ve İrlanda (1973); Yunanistan (1981); İspanya ve Portekiz (1986); Avusturya, İsveç ve Finlandiya (1995); Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya (2004), Bulgaristan, Romanya (2007) ve Hırvatistan (2013). AB üyesi ülkelerin karakteristik özellikleri çerçevesinde şu farklar dikkat çekmektedir: 1) Büyük - küçük, 2) gelişmiş - az gelişmiş, 3) zengin - fakir, 4) Atlantik eğilimli - Avrupa odaklı, 5) serbest piyasa ekonomisini önceleyen - koordineli piyasa ekonomisini önceleyen ve 6) federalist odaklı - devletlerarası odaklı (Wagener, Eger ve Fritz 2006, s. 99). AB'nin aday ülkeleri; Türkiye, Makedonya, İzlanda, Karadağ ve Sırbistan; olası adaylar ise Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kosova'dır.

⁶ Kurucu ahitlerden Amsterdam Antlaşması (1999) ile Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yetkileri artırılmış; birliğin demokrasi kalitesinin yükseltilmesi, AB vatandaşlığı, birey hak ve özgürlükleri gibi konulara yeni vurgular yapılmıştır. Nice Antlaşması (2000) ile AB'nin kurumları, birliğin genişleme çalışmalarına daha etkin adapte olabilmesi nedeniyle güçlendirilmiştir.

2. AVRUPA'DA AB ŞÜPHECİLİĞİ

2.1. AB Şüpheciliğine Genel Bir Bakış

AKÇT, AET ve AT dönemlerinde üye ülkeler arasında zamanla artan ticari faaliyetler, büyümek ve fiyatları sabit kılmak için gösterilen ortak gayret, sadece ekonomik başarıyı getirmemiş, aynı zamanda üye ülkelerin halkları ve kıtanın diğer devletleri arasında entegrasyonist düşünceleri çoğaltmıştır. Bunun sonucunda üye olan devletlerin sayısı 1981 yılında 10'a yükselmiştir. Fransa eski başbakanı Michel Rocard (1988-1991) bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir: "Avrupalılar şaşkındır; Amerikan yaşam düzeyini düşlediklerinden en az iki kat daha çabuk yakalamışlardır. Büyüme hızlıdır: Yılda ortalama % 5. Almanya'da da Fransa'da da herkes bunun ekonomik bir mucize olduğunu söyler. Ülkelerimizde tam bir istihdam yakalanmıştır." (2008, s. 74). Bu çerçevede yapılan akademik çalışmalarda liberal ticaret ve neo-fonksiyonist entegrasyon teorileri gözlemlenebilir; entegrasyon iradeleri genel olarak ekonomik kazanımlar ya da karşılaşılan maliyetlerce şekillendirilmektedir. Örneğin, 1973-1988 yılları arasında Avrupa içi ihracatın büyümesi Avrupa entegrasyonu için desteğin belirlenmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Avrupa bütünleşmesinin 1980'lere kadar olan döneminde supranasyonal bir otorite ile Topluluk refahının artırılmasına yönelik ortak politikaların formülasyonu temel motivasyondur. 1980'lerden itibaren Birlik'in spesifik alanlarında politika yapma sürecini irdeleyen orta ölçekli çalışmalar görölmektedir. "Supranasyonal bütünleşme ile özdeşik Topluluk yöntemi yerine birçok sektörde gündeme gelen hükümetlerarası pazarlık yöntemi" bütünleşme sürecinde kontrolü üye devletlerin lehine kılmıştır (Kahraman, 2012, s.87). Böylece ulusal aktörler ve davranışlar Avrupa bütünleşmesinde daha etkili olmaya başlamışlardır. Paralelinde, AB şüpheciliğinin tarihine bakılacak olursa altı çizilmelidir ki, bütünleşme için vatandaşlar tarafından verilen siyasi onay 1981-1991 yılları arası sürekli ve görünür bir biçimde yükselmesine rağmen, 1990'lı yılların ilk yarısında dramatik bir düşüş yaşanmıştır ve 1980'li yılların ilk yarısındaki oranlarına benzer bir seyir izlemektedir. Literatürde "Maastricht sonrası bunalımı" (Post-Maastricht Blues) olarak tanımlanan desteğin azalmasına ilişkin söylenebilir ki, enflasyon ve ticaret konsantrasyonunun etkisi Maastricht Antlaşması sonrasında kaybolmuştur. Bunun yerini dış politika⁷, sosyal güvenlik ve parasal birlik konuları almıştır. Zikredilen

⁷ 1. Körfez Savaşı (1991) ve Bosna ile Hırvatistan'daki savaşı bitiren Dayton Antlaşması'nda (1995) ortak dış politika konusunda yaşanan problemler ve üyelerin milli refleksleri, Birlik üzerindeki kuşkuları arttırmıştır.

alanlarda hedeflenen derinleşmiş entegrasyon (örneğin Ekonomik ve Parasal Birlik veya bütçe politikaları), Avrupalıların bütünleşme desteğini etkileyen yeni faktörler olmuştur.⁸ Brüksel'den gelen kurallar Birlik vatandaşlarının bütün kesimlerinde olumlu karşılanmamıştır. Özellikle sosyal güvenlik, sağlık ve işçi güvenliği, eğitim ve kültür alanlarında Maastricht öncesi düşük olan uyum desteği, Maastricht sonrası daha düşük bir hal almıştır. Bu bağlamda bir kaç gösterge sunulabilir (Eichenberg ve Dalton 1993 ve 2007, s. 128-52):

- 1990-2004 yılları AB destekçileri ve AB karşıtları düzleminde AB bütünleşmesi için ülkelerde kaydedilen destek toplamda ortalama yüzde 30 gerilemiştir.

- 1990 yılında AB dağılırsa üzüleceğini bildiren kesimin oranı üzülmeceğini belirten kesimden yüzde 40 daha fazlaydı. 2001 yılında bu oran yüzde 13'e kadar erimiştir.

- 1990 yılında AB yurttaşlarının ülkelerinin AB entegrasyonundan faydalandığını düşünenlerin oranı, bu düşünceye katılmayanlar ile karşılaştırıldığında yüzde 35 daha fazla tutmaktaydı. Aradaki bu oran 2004 yılında yüzde 12'ye düşmüştür.

Gerek 1992 gerekse 2004 sonrası dönem için özetle vurgulanabilir ki, AB'nin kurumsal yetki alanları genişledikçe ve AB organlarında alınan kararlar üye devletlerdeki yurttaşların gündelik hayatlarına değip düzen vermede derinleştikçe, bu, halklar boyutunda sadece "şans penceresi" olarak değil, aynı zamanda "risk" hatta "tehdit" olarak algılanmıştır (Weßels, 2009, s. 50). Bu kanaat ve hareketlerin, üye ve aday ülkelerde yaygınlaşması ile AB yapılarında AB şüpheli tezler ile daha fazla ilgilenilmeye başlanmıştır. Böylece AB şüpheliği hem kimi AB tartışmalarında hem de kimi üye ülkelerin parlamento ve kamuoylarında süreci belirleyen dinamikler arasında olagelmektedir (CAP, 2009).

AB şüpheli eğilimlerin İsviçre veya Norveç gibi ülkelerde ortaya çıkışı fayda odaklı kazanç-zarar tartışması ile yakından alakalıdır. Bir başka anlatımla, AB ile entegrasyon sonucu kazançtan ziyade kayıp kalemlerinin daha fazla olacağı endişesi merkezde durmaktadır. Örneğin Norveç'teki AB karşıtı ve şüpheli oluşumlar öyle güçlüydü ki, Birlik Norveç'in üyeliğini desteklese de, Norveç üyeliği referandumla (1972 ve 1994 yıllarında) engellenmiştir (McLaren, 2006, s. 31-48).

⁸ Maastricht Anlaşması'nın onaylanması süreci Danimarka, Fransa ve İngiltere'de zorlu olmuştur.

2.2. AB Őupheçiliđinin Kavramsal Hatları

AB Őupheçiliđi, kısaca, rasyonel ve/veya duygusal nedenler ile AB entegrasyonuna karşı çıkma ya da mesafeli durma halidir (Harmsen ve Spiering, 2004, s. 15-20). AB'nin amaç ve eylemlerine getirilen Őupheçilik ya da memnuniyetsizlik durumu, milli egemenlik ve yerel değerleri koruma güdüsü ile birleŐmektedir. AB Őupheçileri, genel entegrasyonu reddetmemekle birlikte, avantajlı olduklarını düŐündükleri kimi hususlarda tehdit yaŐayabilecekleri kabul ile derinleŐmeye sıcak bakmayabilmektedirler. Fakat AB'ye eleŐtirel yaklaŐan kesimler, AB'nin uluslarüstü mevcut kurumsal sistematiğine, organlarının fonksiyonlarına, bütünleşmenin içeriklerine topyekn karşı bir duruŐu seslendiriyorsa, bu artık bir AB karŐıtlıđını ifade etmektedir ve ideolojik bir tutum söz konusudur.

AB Őupheçiliđi kapsamında fark edilebilir ki, AB bütünleşmesine ilişkin pro-contra tezler, hem aday hem de ye ülkelerdeki tartışmaları ve aktör davranıŐlarını Őekillendiren başlıca etmenlerdir. AB Őupheçileri bütünleşme sürecinin tamamının ya da bir ayağının olası olumsuz taraflarına dikkat ekerlerken, AB destekleyicileri AB'nin reel ve olası katkılarını gndemlemektedirler.

Literatürde çeşitli tanımlar mevcuttur (Renken, 2009): Taggart ve Szerszerbiak sert ve yumuşak karakterli iki tür AB Őupheçiliđinden bahsetmektedir: "Sert" olanı; lokal yetkilerin AB'ye transferi vurgusu ile AB yeliğini ilke olarak reddetmektir. "Yumuşak" eŐidi; prensipte karşıtlık ifade etmemekte, bütünleşmenin kimi (mevcut/gelecek) planlarını onamamaktır. AB Őupheçiliđinin bir diğer tanımı Kopecky ve Mudde'den gelmektedir (2002, s. 297- 326). Yazarlar, AB entegrasyonunda aktör davranıŐlarını ya destekleyicilik ya da karşıtlık olarak ayırmaktadırlar. Belirtilmelidir ki, AB Őupheçiliđi kavramının net bir tanımı bulunmamaktadır, fakat içi doldurulmuŐ/somut ya da kurgulanmıŐ/soyut bir düzlemde itirazları seslendirmektedir.

Sörensen, AB Őupheçiliđi olgusunu dört çeŐide ayırmaktadır (2008):

1) *Ekonomik motivasyonlu AB Őupheçiliđi*. Bu tür, saf bir gelir-gider hesabına dayanmaktadır. Özde, "Memleket, AB entegrasyonundan ekonomik anlamda son kertede yarar mı zarar mı sağlamaktadır?" sorusunu sormaktadır.

2) *Egemenlik odaklı AB Őupheçiliđi*. "Milli devlet ve kabiliyetleri, üyelik müktesebatı ile sınırlandırılacak ya da minimize edilecek" düşüncesi, bu bağlamda esas karakterdir. Millet ve

tarihselliğinin homojenliğinde oluşmuş “milli”lerin (gelenekler, semboller ve kurumlar) Brüksel direktifleri ile aşındırılması endişesidir.

3) *Demokrasi temelli AB şüpheliği*. Burada, AB yapılarında bir demokrasi açığı dile getirilmekte ve karar mekanizmaları eleştirilmektedir. Bu yolla AB totaliter, elitist, merkezci ve bürokratik sıfatları ile betimlenmektedir.

4) *Politika merkezli AB şüpheliği*. Bu çerçevede, AB'nin siyaset tarzı ve reformları “fazlaca liberal” bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik anlamda alt kesimlerin yeteri oranda gözetilip, ekonomik güvenliğin sağlanmadığı ileri sürülmektedir. AB Anayasası'nın reddinde, bu eleştirinin hatırı sayılır bir pay sahibi olduğu iddia edilmektedir. Bu tip kuvvetli bir şüpheliğe Fransa'da rastlanabilmektedir.

Tartışmalarda AB şüpheliğinin en çok dile getirilen nedeni milliyetçiliktir (Riedel, 2008): Hille'ye göre (2005, s. 212), anti-AB hareketlerinin normatif dayanağı, milli ruh-milli his-milli akıl üçgeninin bileşkesidir. Burada milli olarak kodlanan düşünce setleri, mitler, “biz ve onlar” sınırlandırma ve kategorileri öne çıkmaktadır. Böylece özcü, varlıksal ve millet merkezli yaklaşımlar ile güçlü “milli birlik-milli beraberlik” vurgusu fay hattı haline gelmektedir. Paralelinde “milli devlet-milli yönetim” en geçerli idare şekli olarak düşünülmektedirler. Anlaşılabilir ki, AB, ulusal reflekslere olumsuz etki eden bir yapı olarak resmedilmektedir. Hem ekonomik hem de siyasi meselelerde milli yönetime daha yüksek oranda başarı tanınmaktadır. Ortak menfaatler hedefinde, gerektiğinde, toplum üzerinde devletçi bir kontrole müsamaha edilmektedir. Bunun aksine, ulus üstü yönetimin “hegemonyacı ve sömürücü” olduğunun altı çizilmektedir.

AB şüphelilerinin savlarını yaygınlaştırmada başlıca hedef, toplumun kendisidir; yöntemleri ise “memleket insanına” siyasi, ekonomik, etnik ve kültürel temalar üzerinden seslenmektir. Ancak toplumda etkinleştikten sonra siyaset ve ekonomide görüşlerinin dikkate alınacağını öngörmektedirler (Hille, 2005, s. 221). AB şüphelilerinin toplumda inandırıcılık noktasında bir avantaja sahip olduğu ileri sürülebilir. İçerik kapamacı, koruyucu, homojenleştirici özelliği, belli bir coğrafyada yaşayan türdeş veya benzeşen insan topluluklarına “Biz, kendi aramızda daha mutlu yaşayabiliriz” fikri vermektedir. Daha ziyade duygulara hitap edilmektedir. Yerelden sınır ötesine, tekten çokluğa/çoğulculuğa giden entegrasyon gerçeği kimi toplum kesimlerinde belirsizlik, kuşatılmışlık ve dışlanılma algısı üretmektedir. Altı çizilmelidir ki, AB şüpheli eğilimler anlatılan mekanizmada kendini yeniden yaratmaktadır. Entegrasyonistler ise,

konunun mantık süzgecinden geçirilerek, bugün ve yarın ölçekli zaman dilimlerinde ve yerel-bölgesel-küresel denklemlerde ortaya çıkacak fırsatlar üzerinden değerlendirilmesini önermektedir.

Aktarılması gereken bir başka husus, AB şüpheciliğine her ülkenin kendi sağ-sol dikotomisinde farklı anlamlar yüklenebildiğidir. Bu durum İsviçre ve Norveç örneklerinden açıklanacak olursa, Norveç'te sol kesimin AB bütünleşmesine karşı bir pozisyon aldığı, sağ kesimin AB destekçi hareket ettiği ve aşırı sağın (Fortschrittspartei, İlerici Partisi⁹) bölündüğü fark edilmektedir. İsviçre'de ise sağ kesim hayırcı bir tavır yeğerken, sol destekçidir. Yalnız ifade edilmelidir ki, sağ-sol kategorileri AB şüpheci davranışları çözümlemede bütüncül metodolojisiyle genelleştirici, dolayısıyla yetersiz kalmaktadır. İlaveten, sağ ve sol kesimler, kendi içlerinde de destekçi, karşıt veya şüpheci ayrımları oluşturabilmektedir (Hille, 2005, s. 219).

Son olarak şu önemli konuya değinilmelidir: AB bütünleşmesini destekleyenler ve destekleyen araştırmacılar, AB şüpheciliğini en çok ve kasten Paleontoloji'nin (fosilbilim) bir parçası olarak ve "geçmiş zamandan kalma, hükmünü yitirmiş" anlamında ele almaktadırlar/yansıtmaktadırlar. Politik düzlemde bu tutum bir anlam yüklemesi yapabilmektedir, böylece entegrasyonist hegemonya inşa edilecek/hakim kalmış olacaktır. Fakat ampirik olarak AB şüpheciliği "ölen, soyu tükenen değil, arda kalan, üreyen" bir özellik göstermektedir (Hille, 2005, s. 225). Nihayetinde, AB şüpheci kanı ve tandanslar, entegrasyon projesini üye-aday-Birlik hatlarında aktif olarak şekillendirmektedir. O sebeple, sosyal ve kültür bilimleri için bir "gözleme objesi" olmaya devam edecektir.

AB şüpheciliği konusu gerek üye gerekse aday ülkelerde araştırılırken, şu sorulara odaklanılmaktadır (Taggart ve Szczerbiak, 2008 1 ve 2):

- AB'ye karşı şüphecilik olgusu nasıl ortaya çıkmaktadır?
- AB şüpheci aktör davranışın sebepleri nelerdir ve sonuçları neler olabilir?
- AB şüphecilerinin yoğunlaştıkları temel eleştiri noktaları nelerdir ve hangi konular başrolü oynamaktadır?
- AB şüphecilerinin amaçları nelerdir?
- AB şüpheciler pozisyonlarını AB vatandaşları ve ülke yurttaşlarında yaymak için hangi stratejileri uygulamaktadır?

⁹ 1997 yılından itibaren Norveç'te ikinci büyük partidir. Genel seçimlerde yüzde 23 oy oranına ulaşmış, fakat ünlü Breivik olayından (71 yabancı'nın öldürülmesi) sonra yerel seçimlerde yüzde 17'den yüzde 11'lere gerilemiştir.

▪ AB bütünleşmesine ilişkin üyelerin ve adayların karar veren elitleri nasıl hareket etmektedir?

▪ AB şüpheciler, son kertede, kimlerdir?

2.3. Avrupa Ülkelerinde AB Şüpheci Kimi Gruplar ve Sebepleri

AB entegrasyonuna itirazlar çerçevesinde sürecin kendisi ve alınan kararlar ile ilgili olmak üzere iki ana özellik ayrılmaktadır (Hoffmann ve Brantner, 2009). Bu çerçevede, sosyal/politik gruplar veya ekonomi/din ilintili oluşumlar, hareket tarzlarını bu iki özelliğe göre ve söylemlerini farklı beklentiler ile şekillendirmektedirler:

Çiftçiler. Eklemlenmenin bir doğası olarak AB müktesebatının yükümlülüklerini kanunlarına yansıtmakla mükellef olan aday ülkeler, tarım sektöründeki devlet desteklerini kısmak zorundadırlar. Çünkü hedef, Ortak Tarım Politikası (OTP) geliştirmek, çiftçilik oranlarını rasyonel seviyelere çekmek ve paralelinde sanayi dallarını güçlendirerek, ülke ekonomisini bölgesel ve küresel boyutta daha çok rekabet edebilir ve verimlilik üretebilir bir pozisyona getirmektir.

Bu kapsamda bir örnek olarak Polonya'nın üyeliğe geçiş süreci zikredilebilir: AB, 2003 yılında Lüksemburg'da kabul edilen OTP ile 2013 yılına kadar üye ülkelerin uygulayacağı tarımsal ve hayvansal üretim, destekleme, sübvansiyon politikalarını karara bağlamıştır. Ayrıca, desteklerin azaltılması, et ve süt üretiminde ülkelere kotalar konulması, hayvan sağlığı, çiftlik ve üretim hususlarında ortak standartlara uyulması gibi yükümlülükler getirilmiştir. Buna göre, uygulama süresince çiftçilere sağlanacak yıllık doğrudan destek miktarı azami 10 bin Euro olacak ve bunun üzerine çıkılmayacaktır. Hayvansal üretimde hijyenin sağlanması, bitkisel üretimde çevrenin korunması, diğer sağlık şartlarında yeni kurallar ve standartlar getirilmesi gibi birçok düzenlemede Polonya'nın itirazlarına tanıklık edilmiştir.

Dini Yetkililer/Oluşumlar. AB; dünyayı anlama, yorumlama ve yönetme tarzı ile bunu gerçekleştirdiği yöntemi itibarıyla hukuk-din-felsefe-sosyoloji hatlarında eleştiriye tabi tutulabilmektedir.

a) Polonya'daki Katolik Kilisesi¹⁰: Onlara göre, Hıristiyanlık, Avrupalı halkların ortak inanç değeri ve pek çok toplumsal davranışların, kültürel öğretilerin kaynağıdır. Bu bağlamda, "AB'nin anayasal metinlerinde Hıristiyanlığa atıf yapmamak, birleştirici-bütünleştirici bir projeyi başarılı kılar mı?" sorusu yöneltilmektedir.

¹⁰ Tarihte olduğu gibi günümüzde de Polonya'da toplumsal yaşamın en etkili güçlerinden birisidir.

Dahası, AB'nin norm ve reformlarının "fazlaca dünyalı" olduğu iddia edilmektedir. Bunun sonucu olarak dinin, yönetim ve yurttaşlar üzerindeki yapıcı etkilerinin derinlikli olmadığı, "aşırı laik ve özgürlükçü" anlayışın sosyal maraziliklere yol açtığı dile getirilmektedir. Buna karşın AB, kendisinin bir "değerler birliği" olduğuna dikkat çekmektedir. Hıristiyanlığın, Avrupa'nın önemli bir kültürel özelliği olduğunu, fakat nihayetinde din ve devlet işlerinin ayrımı ilkesi ile devlet-toplum-birey üçgeninde anayasal düzenlemelerle hak ve sorumlulukların belirlendiğini hatırlatmaktadır.

b) Norveç'teki Protestan-Pietist Gruplar: Küçük oranda kalsalar da dikkat çeken bir AB şüphenci sav formüllemektedirler. Bunlar, yukarıda açıklanan Katoliklerin aksine, AB'yi "fazlaca Katolik" bulmaktadır. Gerek üye devletlerde gerek AB yapılarında ağırlık noktalarının Katoliklik olduğü söylenerek, rahatsız olunmaktadır. Yaşam tarzları, dünyayı anlamlandırma vb. topluma ve bireye ait hususların, Katolik yorumlarla domine edilmemesi gerektiği seslendirilmektedir. AB'nin cevabı yine laiklik ilkesidir; hukuksal evrenselliştir.

Aşırı Sağ Cenahlar: Bu siyasi akımlara göre AB, milli devlet ve yapıları ile milli iradeyi aşındıran bir mekanizmadır (Beer, 2009). "Milliliğin"; politika, ekonomi, kültür gibi alanlar başta olmak üzere hiçbir durumda önüne geçilmemesi, yerelliğın ilelebet muhafaza edilmesi ve "millet" katıksız olarak korunulması gerektiği vurgulanmaktadır. Kullandıkları siyasi yöntem; popülist, şovenist, faşist ve ırkçı propaganda ve politikalar içermektedir.

Yakın dönemlerde AB'nin birçok üye ülkesinde yükselen aşırı sağcı partiler için İslamofobi ve yabancı düşmanlığı, giderek AB'ye karşı şüphencilik ve anti-demokratik eğilimlere kaynak olmaya başlamıştır (Arslan, 2011). Bu çerçevede hatırlatılmalıdır ki, AB, 2000 yılında Avusturya'da "Avusturya Özgürlük Partisi" lideri Jörg Haider'e büyük tepki göstermiş, bu partinin iktidar olmasını engellemiş ve böyle bir olgunun kabul edilmez olduğünü deklare etmişti.¹¹

Küreselleşme Karşıtı Gruplar ve Komünistler: Bu gruplar - temsil ettikleri siyasi ve ideolojik eğilimlere göre- reel ve olası anlamda kapitalist ve liberal bir sömürüye işaret ve itiraz etmektedirler. AB'yi, Batı merkezli ve küresel ölçekli bir sermaye hegemonyası oluşturmakla, oluşturmayı çalışanlarla aynı metotları kullanmakla ve paylaşımcı bir sistem için çaba göstermemekle suçlamaktadırlar. AB

¹¹ Avusturya'da bir diğer aşırı sağ, Avusturya'nın Geleceği İçin Birlik Partisi'dir. İki parti de 2009 seçimlerinde anti-semitist ifadeler kullanmış ve oyların yüzde 30'unu almışlardır.

ise Soğuk Savaş döneminin geride kaldığını, her bir ülke ile ilişkiler geliştirdiğini (Rusya dahil), kararların üyeleri tarafından ortaklaşa alınıp “Birlik’in ortak çıkarları” doğrultusunda hareket ettiğini vurgulamaktadır. Sömürgeci değil, üretken bir ekonomi anlayışı ve savaş yerine barış politik yaklaşımı ile diğer dünya ülkelerine de katkı sağladığını bildirmektedir.

Bu bağlamda 21 Mayıs 2012 tarihinde Almanya’da yapılan bir gösteriye işaret edilebilir. Burada, AB’nin borç içinde olan ülkelere getirdiği tasarruf politikalarına karşı çıkmış ve “Almanya’nın başını çektiği emperyalist ülkelerin Yunanistan’ı sömürge haline getirmek istediğine” dikkat çekilmiştir. Sömürücü politikalar hayata geçirdiği eleştirisi ile AB, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) troykası ile AB tarafından karar altına alınan ve bütçe açığı hedefini aşan ülkeleri cezalandırmayı öngören Mali İstikrar Paketi hedeftedir. Gösteri sırasında en çok “AB diktasına karşı gücümüzü birleştirelim!”, “Bizim adımıza Avrupa çapında yoksullaştırma politikası yapamazsınız!” ve “Yaşasın uluslararası dayanışma” sloganları atılmıştır (Özdemir, 2012).

İzlandalı ve Norveçli Balıkçılar: AB’nin genel balıkçılık politikası ile avantajlarının elinden alınacağı ve getirilen yeni standartların karlarını azaltılacağı gerekçeleri ile bu iki ülkenin balıkçıları AB şüpheli bir tutum almışlardır. Bu bölgelerde kurdukları hakimiyetin sınırlandırılacağı ve karasularının AB’li balıkçılar tarafından işgal edilebileceği düşüncesi bu çerçevede önemli bir rol oynamaktadır.

AB Komisyonu’nun genişlemeden sorumlu üyesi Stefan Füle, balıkçılık ve tarım politikası, çevre, bölgesel kalkınma, gıda güvenliği ve mali yönetim gibi fasıllarda İzlanda ile zorluklar yaşanabileceğini açıklamıştır. Vurgulamak gerekir ki, ihracatının yaklaşık yarısını balıkçılık sektöründen sağlayan İzlanda için balıkçılık AB’ye üyelik sürecinde ciddi bir engel telakki edilmektedir. İzlandalı balıkçılar, 35 yıldır 200 millik karasularında tek başına avlanmaktadırlar. AB üyeliği durumunda İspanyol ya da İngiliz balıkçılar ile avlarını paylaşmak arzu edilmemektedir. Aynı davranış, Norveç’in 2010 yılında uskumru balığı krizinde tek taraflı olarak İzlandalı balıkçılara kara sularını kapatmasında görülebilmektedir.

Kamu İşçileri ve Sendikal Örgütler: Üye ülke ekonomilerinin Birlik standartlarına evrilmelerinde (yeteri kadar) kar etmeyen yapıların özelleştirilmeleri ve getirisinin etkin yönetim yoluyla artırılması AB tarafından talep edilmektedir. Kamu işletmelerinin özelleştirilmeleri ve çalışan sayılarının azaltılması gibi tedbirler, AB şüpheli bir algı yaratmaktadır. İşçilerin korkusu işsiz kalmak, sendikalarınki ise liberal

yönetmelikler ile varlıklarının pasifize edilmesidir. Buna ilişkin bütün eleştiriler, entegrasyon sürecine yönelmektedir.

Norveçli AB şüpheci kimi sosyal gruplar: Onlara göre AB ile bütünleşmek, toplumlarının kıtadaki gelişmeler ve alışkanlıklar ile dejenere olmasıdır. Bu çerçevede ekonomik eşitsizlik, sermayenin eziciliği, uyuşturuocu kullanımı, seks ticareti, kadın-erkek eşitsizliği, kentli yaşamın kendini empoze etmesi gibi negatif tesirlerden çekinilmektedir.

2.4. Siyasi Arenada AB Şüpheci Motivasyonlar

Bütünleşmeye karşıt ve şüpheci görüşler, siyasi aparatlarda kabul görebilmektedir. Son dönemlerde dikkat uyandıran AB şüpheci politik olaylar yaşanmaktadır (Katz, 2008, s. 151-180):

- 2009 Avrupa seçimlerinde düşük oranlı katılım¹²
- Avrupa Parlamentosu'nda 2009 seçimi sonrasında Özgürlük ve Demokrasi'nin Avrupa'sı (EFD) ve Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformcular (ECR) isimli, biri sert diğeri yumuşak karakterli iki AB şüpheci fraksiyonun kurulması¹³
- İngiltere'de AB şüpheci Muhafazakâr Partisi'nin iktidara ve lideri David Cameron'ın Başbakan seçilmesi veya

¹² 4-7 Haziran 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrupa Parlamentosu (AP) seçimleri tarihinin en düşük katılım oranını tecrübe etmiştir. 2004 seçimlerinde yüzde 45 olan katılım oranı, bu seçimlerde yüzde 43'e gerilemiştir. Bu düşüş, aşırı sağ partilerin güçlenmesine neden olmuştur ve kimilerince AB'nin meşruiyetini tartışmaya açmıştır. AB seçiminin ilgisinin azalmasının ana sebepleri olarak seçim dönemlerinde çoğunlukla ulusal konuların işlenmesi, AP seçimlerinin ulusal seçimlerin bir ön provası olarak yorumlanması ve AP'nin seçmen ile hedeflediği bağı tesis edememiş olması gösterilebilir. Seçimlere katılma oranı Belçika, Luksemburg, Malta ve İtalya'da yüzde 75'lerin üzerinde çıkmasına rağmen, Litvanya ve Slovakya'da yüzde 20'lerde seyretmiştir.

¹³ AP'de ilk AB şüpheci fraksiyon 1994 yılında görölmektedir. Akabinde, 1999 yılında Halklar Avrupası için Birlik (Union for Europe of the Nations, UEN) ve Bağımsızlık ve Demokrasi (Independence/Democracy, IND/DEM) fraksiyonları ortaya çıkmıştır. EFD Fraksiyonu (Europe of freedom and democracy Group) fiili olarak IND/DEM Fraksiyonu'nun devamı idi, fakat buraya daha önce IND/DEM üyesi olmayan partilerden katılım olmuştur. IND/DEM, 2009 AP seçimi sonrası AP'de fraksiyon oluşturabilecek yeterli sayıya ulaşamamıştır. AP'de bir fraksiyon kurulabilmesi için en az yedi değişik AB üyesi ülkesinden minimum 25 milletvekili gerekmektedir. Diğer taraftan, bu seçimle AP'ye yeni sağ eğilimli ve AB şüpheci partiler girmiştir. Bunun üzerine bazı IND/DEM üyeleri, bu seçim sonrası kurulan ECR (European Conservatives and Reformists) Fraksiyonu'na bağlanmıştır. ECR, temelde Avrupa Reform Hareketi'ne (Movement for European Reform) dayanmaktadır; 2009 seçimi öncesi Avrupalı Demokratlar (ED) ve şefi -şimdi İngiltere Başbakanı olan- David Cameron, Avrupa Halk Partisi (European People's Party, EPP) ile beraber oluşturdukları EPP-ED Fraksiyonu'ndan ayrılmaya karar almışlardır ve ECR'yi kurmuşlardır. ECR, genel olarak muhafazakâr ve anti-federalist bir politika izlemektedir. EFD ise İngiliz UKIP, Lega Nord ve çeşitli sağ eğilimli küçük partilerin katılımı ile -ECR'ye nazaran- daha sert bir AB şüpheci tutuma yönelmiştir. Örneğin İngiliz Bağımsızlık Partisi (United Kingdom Independence Party, UKIP ya da UK Independence Party), asıl amacı olarak İngiltere'nin AB'den çekilmesini deklare etmiştir.

Aktüel durumda AP'de bulunan fraksiyonların sıralaması şöyledir:

EPP (Avrupa Halk Partisi / Muhafazakârlar): 271
 S&D (Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı): 190
 ALDE (Avrupa Liberaller ve Demokratlar İttifakı): 86
 Greens-EFA (Avrupalı Yeşiller-Avrupa Serbest İttifakı): 58
 ECR (Avrupa Muhafazakârlar ve Reformcular): 52
 EUL-NGL (Avrupa Birleşik Sol-İskandinav Yeşil Sol): 34
 EFD (Avrupa Özgürlük ve Demokrasi): 34
 Bağımsız: 29

▪ Hollanda'da Geert Wilders'in Özgürlük Partisi'nin AB'yi Hollanda'nın milli menfaatlerini direkt etkileyebilecek tehditlerin başında gördüğünü ifade etmesi.¹⁴

Genel olarak, siyasi partilerin hangi kanaatlerle AB bütünleşmesini desteklediği, nerelerde karşı hareket ettiği ve ne tür şüpheli reflekslere sahip oldukları önem arz etmektedir. Partilerin AB şüpheli pozisyonlanmalarında değişik argümantasyonlar not edilebilir:

1) AB şüpheliğinde öncelikle gözlemlenen iktidar-muhalefet ilişkisidir (Sitter, 2001): Hem sol hem de sağ eğilimli partiler muhalefette kaldıklarında ya da uzun bir süre iktidar olamayacağını anladıklarında -muhalif duruş gereği- AB şüpheli bir tavır geliştirebilmektedir. Bu tarz bir şüphelilik, çoğunluk olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye'de görülebilmektedir.

2) Kimi partiler bütünleşme sürecinin AB'yi "süper devlet" ya da "federal devlet" karakterine büründüreceği kabulüyle ülkelerinin bağımsızlığından tasa duymaktadırlar. Burada İngiltere, Danimarka gibi üye ülkeler veya İtalyan Kuzey Birliği Partisi¹⁵ (Lega-Nord) örnek olarak verilebilir. Ortak korku, Brüksel merkezizetçiliğinin/otoritesinin yerellik/bölgesellik alanlarında hâkim olma durumudur.

3) AB entegrasyon süreci kimi partiler tarafından sermayenin menfaatlerinin ve Avrupa kapitalizminin hayata geçiriliş projesi anlamında değerlendirilmektedir. Paralelinde, Üçüncü Dünya ülkelerine hala emperyal bir gözde bakıldığı ileri sürülmektedir. Bu tür söylemlere daha çok kuzey üyelerin sol ve sosyalist partilerinde rastlanmaktadır.

4) Üye ülkelerde üyelik gereklilikleri, adaylarda üyelik kriterleri ile milli kimlik ve normların içinin boşaltılacağı düşüncesi, AB şüpheli bir diğer etmendir. Batı Avrupa'nın aşırı sağcı partilerinde (örneğin Avusturya Özgürlük Partisi, FPÖ ya da İsviçre Halk Partisi, SVP) bu çeşit bir AB şüpheliği temsil görmektedir. FPÖ sağcı popülist, SVP ise milli-muhafazakar bir çizgide politika yapmaktadır.

¹⁴ Wilders, 2009 yılında Hollanda'da bugüne kadar var olan ancak toplumun önemli bir kesimince onanmayan Müslüman tehdidinin yerine AB'yi koymuştur. Ayrıca, Hollanda'nın AB'ye gönderdiği paranın "doğuya yardıma gidiyor" diyerek "israf" olarak nitelenmiş ve kısılmasını önermiştir (Genugten ve Jones, 2009).

¹⁵ İtalya'da 1990'ların başında sahneye çıkmış bir partidir. Federalist ve bölgeselci bir tutumu vardır. İlk olarak, Kuzey ve Orta İtalya'da 1980'lerde ortaya çıkıp büyüyen pek çok bölgesel partinin birleşmesi ile kurulmuştur. Partinin siyasi programında İtalya'nın kuzey bölgeleri için özerklik hedeflenmektedir. AB politikasında "bölgelerin Avrupası" fikrini desteklemekte ve buna engel olarak gördüğü merkezizetçiliğe karşı gelmektedir. Egemenliğin Brüksel'e devri konusunda sert muhalefet yapmaktadır. Bu eğilimler partiyi AB şüpheli bir kimliğe sokmaktadır. 2008 seçimlerinde aldığı % 8 oy oranı ile Silvio Berlusconi'nin kurduğu hükümetinin koalisyon ortağı olarak 2011'e kadar iktidar paylaşmıştır (Ansoy, 2010).

5) AB'ye 2004 yılında üye olmuş Doğu Avrupa ülkelerinde AB şüpheciliğinin başlıca özelliği; karar alma ve hareket özgürlüklerinin eskiden "Komünizm" şimdilerde de "Brüksel bürokrasisi" ile tehlike altında olduğu inancıdır. Siyaset, ekonomi ve kültürde küçük ve orta ölçekli üyelerin özgünlüklerine dokunulmaması talep edilmektedir. AB'nin karar alma mekanizmalarında ve ilgili diğer direktiflerinde bu türden endişeler paylaşılmış görünürken, "Büyük balık küçük balığı yutar" mottosunu ufak partilerin bırakmayacağı öngörülebilir.

6) Slovenya, Hırvatistan ve Macaristan kimi devletlerde ekonomi odaklı spesifik bir AB şüpheciliği bulunmaktadır. Birlik'in menfaatleri ile üyelerinin milli çıkarlarının uyuşmadığı iddia edilmektedir. Ekonomi yönetiminin yerel mercilerde kalması dile getirilmektedir. AB menşeli direktifler ile ülke ekonomilerinin yapay olarak büyüdüğu, konsorsiyumların manipulesine açık hale geldiği savunulmaktadır (Lindstrom, 2002). Benzeri eleştirileri Türkiye'de de görmek mümkündür.

7) Estonya Bağımsızlık Partisi, coğrafya merkezli bir AB şüpheciliği seslendirmektedir. Estonya Rusya ile sınır olmasına atıfta bulunarak, "Doğu ile Batı arasında Estonya'nın tarafsız kalabilme hakkı" talep etmektedir (Ehin, 2003). Bildirilmelidir ki, AB'ye üye olan bir devletin yetki ve sorumlulukları tarif edilmiştir. Ortak bir dış politika oluşturmak ya da komşuluk politikasını derinleştirmek AB'nin hedefleri arasındadır.

8) İsviçreli AB şüpheçiler, AB entegrasyonu ile meydana gelebilecek olası göçler sonucu zaten kozmopolit etnik yapılarının risk sınırını geçmesinden, zenginliklerinin paylaşılmasından ve kültürel yabancılaşmaktan tedirginlik duymaktadır. AB ile ilişkilerini ikili antlaşmalarla düzenleyen İsviçre, en çok elektrik, sağlık ve tarım konularında sıkıntı yaşamaktadır. Ülkede Merkez Demokratik Birlik Partisi AB karşıtlığı ile tanınmaktadır. İlaveten, AB'nin yaşanan ekonomik kriz sürecinde Yunanistan ile ilgili olanı başta olmak üzere izlediği ekonomik politika cazip gelmemektedir.

9) AB şüpheci kimi partiler, gerek AB ülkelerinde doğum ve göçler ile giderek artma eğilimi gösteren ve gerekse olası yeni üyeler ile (örneğin Bosna-Hersek, Makedonya, Türkiye) Müslümanların varlığından -daha doğrusu İslamlaşmadan- endişe etmektedirler. Açıklanan korku, İslamcı retorik ve kabullerin laik yaklaşımlarına kendi tezlerine dikte ettirmesidir. Kadın hakları veya homoseksüellik gibi alternatif yaşam tarzları bu kapsamda dile getirilen başlıca konulardır.

Örneğin Danimarka Halk Partisi¹⁶ (Die Dansk Folkeparti) üyesi Søren Krarup şu kanıdadır: “İslam 1400 yıldır Avrupa Hıristiyanlığını fethetme ve baskı altına alma girişimindedir” (Phillips, 2009). 2007 yılında İslam dinini “binlerce insanın vicdanında onanabilmiş totaliter bir rejim” olarak tasvir etmişti. Krarup, Avrupa’nın özgürlükçü yapılarının radikal ve başka bir düşünceyi kabul etmez İslamcı yaklaşımlar ile zedeleneceği ve Avrupalının kültürel düzlemde bir çözülme yaşayacağı vurgulamaktadır. İfade edilmelidir ki, Danimarka Halk Partisi, sağcı-popülist bir çizgi takip etmektedir ve yabancı düşmanı olarak kategorilenmiştir (Ertel, 2000). Aynı şekilde İspanya’da, Katalonya’da Platforma Partisi 2008 seçimlerinde Müslümanlara karşı nefret söylemleri kullanmıştır. İsviçre’deki cami ve Fransa’daki peçeye ilişkin yasaklar, işte İslamlaşma korkusunun bir belirtisi olarak okunabilir.

10) Avrupa’daki kimi partiler, AB’nin illegal göçlere etkin bir çözüm geliştiremeyeceği ve yerel otoritelerin tedbirlerini hat safhaya çekmelerini salık vermektedirler. Örneğin Finlandiya’daki Gerçek Finliler Partisi (Perussuomalaiset)¹⁷ bu düşünceyi sık sık dile getirmektedir. Parti üyesi Jussi Halla-aho illegal yollarla gelenlerin derhal geri gönderilmeleri gerektiğini, bunların suç oranlarını arttırdıklarını ve diğer yasadışı faaliyetlerin bir figüranı olduklarını seslendirmektedir. Siyasi sığınma hakkı arayanları “Afrikalı gangesterler ve parazitler” ve toplumları için “problem kaynağı” görmektedir (Phillips, 2009). Örneğin Belçika’da Vlaams Belang Partisi, ülkedeki göçmenlere karşı sert yasaların çıkarılması gibi ırkçılığı savunmaktadır.¹⁸

“Siyasette gelişen bu AB şüpheli pozisyonlara karşı AB destekleyicileri ne düşünmektedir?” sorusu önem taşımaktadır. Bu kapsamda son yılların özet talebi, Financial Times Almanya gazetesinin editörü Andreas Theyssen’in 2008 Eylül’ünde kaleme aldığı makalesi ile yansıtılabilir:

“Biz [Avrupalılar], AB şüpheliğinin toplumsal tartışmalarda çoktandır merkezi kaplamasına alışmış durumdayız. Fakat eski ve

¹⁶ Danimarka Parlamentosu’nda 2001 yılından itibaren üçüncü büyük partidir. Dışardan muhafazakar hükümetlere destek vermektedir. 2007 seçimlerinde, Karikatür krizinin etkisiyle alevlenen İslam tartışmalarına bolca girmiş ve %13.8’lük bir oy almıştır. Seçim kampanyalarında “Danimarka Danimarkalıları” tarzında bir sloganları dikkat çekmiştir.

¹⁷ Bu parti AB’yi kapitalist bir proje olarak tanımlamaktadır. Fin milliyetçiliği, halkçılık, milliyetçi-muhafazakârlık ve tarımcılık başlıca politik eğilimleri arasında sayılabilir.

¹⁸ Fransa’da Romenlere karşı görülen ırkçılık bağlamında Balibar şu kanaattedir: “Dekolonizasyon döneminin yeni ırkçılığı göç akışının metropollerden kolonilere olduğu dönemin değil, tam tersine eski kolonilerden metropollere doğru olduğu ve insanlığın tek bir siyasi oluşum içerisinde yaşarken bölündüğü dönemin bir ırkçılığıdır. İdeolojik olarak Fransa’da göçmen sorununa bağlı şuan ki ırkçılık ‘ırksız ırkçılık’ çerçevesine oturmaktadır. Bu biyolojik mirası değil fakat kültürel uyumsuzlukları ön plana çıkaran bir ırkçılıktır. [...] Hayat tarzlarının ve geleneklerin uyumsuzluğunu savunan bir ‘farklılık ırkçılık.’” (Balibar, 1991, s. 18).

yeni tartişmalar arasında yenisinin lehinde bir kalite ortaya çıktı. Karşımızda toplumsal boyuta evrilmiş, siyaseten başarılı bir AB fobisi var. İşte buna alışamayız. Avusturya'da iktidar partisi SPÖ ağıktan yürüttüğü AB karşıtı bir kampanya ile seçimleri kazandı. [...] Bir AB üyesi olan Çek Cumhuriyeti'nde yönetim Brüksel fobisi efsane olmuş Vaclav Klaus'un ellerinde. İrlanda'da, milyarder Declan Ganley, vatandaşlarının AB Anayasası Reform Anlaşması'nı reddetmeleri hedefiyle bazı kampanyaları finanse etti. [İrlandalıların AB'de reform öngören Lizbon Anlaşması'nı reddetmesi] Birlik'in tamamını derin bir sıkıntıya soktu. [Bütün bu gelişmelerin de etkisiyle] Çek Cumhuriyeti'nde, İsvetç'te, Fransa'da, İngiltere'de ve Polonya'da AB karşıtı güçler sahnede öne çıkmaktadır. [...] Artık sorunlara yol ağan Brüksel bürokrasisini düzeltip, gerçek AB'yi tasarlama zamanıdır. AB entegrasyonu, uğruna mücadele edilmeye değer bir projedir. Bu sebeple, Avrupalılar sahneyi Ganley, Klaus veya Haider gibilerine teslim etmemelidir."¹⁹

3. AVRUPA ENTEGRASYONUNDA AB ŞÜPHECİ TEMEL İKİ ELEŞTİRİ

Avrupa'da bütünleşme projesine dair sıkça yaşanan tartişmaların başlıcaları, AB'nin çalışma sistematiğine ve geleceğine ilişkin olanlardır. Şüphenciler, AB'nin kendi içerisinde çözüm bulması gereken somut ve ciddi sorunların olduğunu vurgulamaktadırlar (Casny, 2008, s. 23-47). Bunlar: 1) Entegrasyon modelleri kapsamında üye devletler arasında ciddi çelişkiler (Bieling ve Lerch, 2006, s. 3-19; Jachtenfuchs ve Kohler-Koch, 2003, s. 47-68) ve öncelik derinleşmede mi (Schimmelfennig ve Seidelmeier, 2002, s. 502) yoksa genişlemede mi olmalı problematiği (Faber, 2007); (bununla ilintili olarak) 2) ortak dış, güvenlik, savunma (Avrupa ordusu dahil) ve maliye politikalarının geliştirilmesi konusu.

Avrupa bütünleşmesinde Altılılar genişlemeye başladığıça (yani üye sayısı arttığıça) üyeler arasında bir yandan ekonomik ve sosyal bağlantılarda diğer yandan entegrasyon süreci ile beklenti ve hedeflerde farklılıklar çoğalmıştır. Böylece AB entegrasyon sürecinin "nihai varılacak model" hakkında bir tartişma ortaya çıkmıştır. Temelde iki pozisyon yarışmaktadır: Siyasal ve ekonomik bütünleşme veya federal yapılanmış "Avrupa Birleşik Devletleri" modeli ile

¹⁹ İrlandalılar, Lizbon Antlaşması'nı 2008'deki ilk referandumda yüzde 53'lik bir oranla reddetmişler, fakat 2009'daki ikinci referandumda yüzde 67 ile onaylamışlardır. Birlik, ilk referandumdan sonra Lizbon Antlaşması metninde herhangi bir değişiklik getirmemiştir, lakin aldığı kimi kararlar ile İrlandalılar'a, "AB Komisyonu'ndaki üyelerini koruyabilecekleri, vergi oranları, tarafsızlık ve kurtaj gibi kimi hassas konularda kendilerine herhangi bir dayatmada bulunulmayacağı" güvencesini vermiştir.

ekonomik güdülemiş "hükümetler arası işbirliği" modeli.²⁰ Birincisinde; Avrupa bürokrasisi ve uluslarüstü karakter inşa edilmelidir. Kültür, savunma ve dış politika gibi alanlarda daha derinleştirilmiş siyasi bir işbirliği salık verilmektedir İkincisinde, üye devletler merkez, meşru ve egemen aktörlerdir. AB'nin küresel rekabetçi ekonomini oluşturmak hedeftir ve bunun için amaç birliği yapılarak hareket edilmelidir. Yalnız AB düzeyinde daha politik entegrasyona şüphe ile bakılmaktadır. Giderek birbiri ile daha da bütünleşmiş bir hal alan Avrupa entegrasyonu çerçevesinde sorgulanmaktadır ki, bu yaklaşma daha nereye kadar gidecektir ve Avrupa ile ulus-devletler düzeyinde yetkinlikler nasıl paylaşılacaktır; diğer anlatımla, ne kadar ulusal ne kadar uluslarüstü bir yapılanmaya gidilecektir? AB şüphecileri, genel olarak bütünleşmeyi reddetmediklerinden itirazlarını sürece veya ilgili alana yapmaktadırlar; bu bağlamda da çok fazla bütünleşmeyi (derinleşmeyi) onamamakta ve ulusal yapıları etrafıca aşındıracak Brüksel otoritesine çekimser kalmaktadırlar.

Yukarıda dile getirilen birinci hususta; İngiltere, Danimarka ve İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, ulusal çıkarlarının daha iyi temsil edileceği düşüncesi ile "ekonomik bütünleşme" modellerine ağırlık verilmesini talep etmektedirler. AB'nin ancak ekonomik yolla global bir vizyon geliştirip, küresel sistemin önemli aktörü olacağına inanmaktadırlar.²¹ Diğer taraftan, Almanya ve Fransa başta olmak üzere diğer bir grup ise AB üyeleri arasında "siyasi düzeyde derin bir işbirliği"nden yana tavır almaktadırlar (Weske, 2006, s. 9-17). Rocard iddia etmektedir ki, federal bir Avrupa projesi 1972'de tarihe gömülmüştür, "çünkü Büyük Britanya ne zaman fırsatını bulsa AET'yi genişlemeye itecek, bütünleşmeye yönelik hareketleri engelleyecekti[r]. [...] Salt ticari beklentilere dayalı bir gümrük birliği topluluğu" için çalışacaktır (2008, s. 78).²²

İkinci hususta paradoks (gibi de değerlendirilebilecek) bir durum söz konusudur: AB şüphecileri, bir taraftan dış politika, güvenlik, savunma ve maliye gibi spesifik alanlarda ulusal tasarrufların minimize edilerek ortak politikalarının geliştirilmesine yakın durmamaktadırlar; öte taraftan, uluslararası siyaset dengelerinde AB'yi -nüfuz ve potansiyel açısından- diğer küresel

²⁰ Atılgan, Canan/Klein, Deborah (2006): EU-Integrationsmodelle unterhalb der Mitgliedschaft, in: http://www.kas.de/db_files/dokumente/arbeitspapiere/7_dokument_dok_pdf_8414_1.pdf (22.1.2013).

²¹ Bu gruba dahil olan üyeler, Türkiye'nin AB entegrasyonunu desteklemektedir, çünkü Türkiye'nin böyle bir AB'ye ekonomik ve siyasi anlamda katkı verebilecek potansiyellere sahip olduğu ileri sürülmektedir.

²² Rocard'a göre: Britanya diplomasisi uzun yıllar şu iki temel özelliği barındırmıştır: "Uyarılık düzeyi kuşku uyandıran olan Avrupa'nın iç işlerine karışmamak" ve "yüzyıllardan beri süregelen daimi kaygı: Kitadaki büyük güçlerden biri yani Almanya, Fransa ya da Rusya'dan biri baskın olduğunda diğer ikisinden biriyle askeri bir ittifak kurarak birinci gücün üstünlüğünü sınırlayıp aşındırma" olasılığı - ki burada temel amaç kıtanın bütünleşmesini engellemektir (2008, s. 75-76).

aktörler ile (örneğin ABD) ile karşılaştırarak memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler. (Öncelik ve motivasyonları ülkeden ülkeye değişebilen) AB şüphencilerine göre, dış politika başlığında, Eski Yugoslavya operasyonu (1999) ve ikinci Irak savaşı (2003) sonrasında AB'nin ortak bir dış ve savunma politikası olmadığı, üyeleri arasında görülen ayrışmalar ile teyit edilmiştir. AB'nin askeri başta olmak üzere birçok alanda hala ABD bağımlısı olması eleştirilmektedir. Ortak mali yönetime ilişkin İngiltere, Danimarka ve İsveç gibi kimi üye ülkeler Euro Bölgesi'ne katılmamıştır. Aktüel ekonomik kriz bu tartışmaları derinleştirmiştir. Bazı ülkelerde Euro Bölgesi'nden çıkmak artık daha kuvvetlice seslendirilmektedir (Pastors ve Schäfer, 2010). Yunanistan'da dramatik biçimde gerçekleşen ekonomik bozgunun emareleri Portekiz, İspanya, İtalya gibi diğer AB üyelerinde kendini hissettirmektedir. Bu gelişmeler, çeşitli AB şehirlerinde organize edilen gösteri ve yürüyüşlerde yaşanan ve AB şüphenciliğini güçlendiren sosyal problemlere işaret etmektedir. Bu noktada aktarmak gerekirse, Avrupa genelinde yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre: "Avrupalıların üçte ikisi ortak pazarın yalnızca büyük şirketlere yaradığını düşünürken, ankete katılanların yarısı AB içindeki statükonun çalışma şartlarını geriye götürdüğünü ve siyasi birliğin zor durumda olanların sorunlarına çözüm bulmaktan uzak olduğunu" düşünmektedir (Der Freitag, 2011).

Günümüzde AB bütünleşmesinde genel olarak ikinci model hâkimdir, çoğu AB ülkesinde öngörülebilir bir gelecekte bu model gerçekleştirilebilir bulunmamaktadır. AB'nin bütünleşme modelleri önümüzdeki dönemlerde daha tartışmaya açıkken, üyeleri arasında ne tür kırılmalar olacağı veya ne tür birliktelikler geliştirileceği takip edilmeye değerdir. AB şüphencilere göre özetle: Her üye ülkenin kendi tarihi, kültürü, yapısal özellikleri, ekonomik ve siyasi öncelikleri mevcuttur; paralelinde AB'nin aşamadığı strüktürel, politik ve ekonomik zayıflıklar, Birlik çatısı altında daha fazla derinleşme yolunda isteksizlik uyandırmaktadır (İdiz, 2011). O sebeple, daha iç içe geçmiş siyasi modellerde uzlaş, üyelerin genelinde mevcut olan AB şüphencilerini "ortak bir gelecek - ortak kimlik/değerler/normlar/çıklarlar" bağlamında derinlikli olarak ikna etmeyi gerektirmektedir. Sadece AB'nin üç motor ülkesinin (Almanya, Fransa ve İngiltere) arasındaki faylar dikkate alınınca bunun ne kadar çetrefilli olduğu tahmin edilebilmektedir (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005, s. 174-194).

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra adım adım ilerleyen Avrupa'daki entegrasyon projesi, tarihinin çeşitli dönemlerinde problemler ve kırılmalar hep yaşaya gelmiştir. Bu bütünleşme, ekonomik faaliyetlerden siyasete doğru bir seyir ("spill-over") izlemiştir. Yani hem siyasal hem de ekonomik gelişmeler entegrasyon süreçlerinin temel etmenleridir. Kültürel ve sosyal faktörler ile bütün bunların birbirleri ile etkileşimi, bütünleşmenin derinlik ve kapasitelerini belirlemektedir. Bu projesi için başlangıçta "United States of Europe" ülküsü, olası bir varış noktası olarak zikredilmesine rağmen, yarım asrı geçkin bir sürede geldiği yer itibariyle sezinlenebilir ki, dış politika gibi kimi kritik konularda üyelerinin refleksleri çoğunlukla milli düzeylerde kalmaktadır. Toplamda, kıta büyük ölçüde bütünleştirilerek, bölgesel barış ve refaha kayda değer katkılar üretilmiştir. Öte taraftan, uluslararası siyasette AB, sahip olduğu reel güç ve potansiyelinin aksine hedeflediği çizgiden uzakta durmaktadır. Fark edilmektedir ki, entegrasyon sürecinin şekillendirici ortağı olan şüpheciler, ikircikli bir yaklaşımla AB'nin dile getirilen dönüşümü (daha doğrusu dönüşmemesi) meselesini kendi pozisyonlarına bir dayanak yapmaktadırlar. Lakin AB entegrasyonu ile ilgili tartışmalarda, genelde, contra tezlere yoğunlaşmaktadırlar. En merkeze kar-zarar hesabını oturtarak, AB'nin kendilerine negatif yapısal etkiler getirdiğini iddia etmektedirler. Karşıtlar gibi sürecin tamamına karşı çıkmamakta, belli alanlara (örneğin balıkçılık veya bütçe politikaları gibi) itirazlar getirmektedirler. Yinelemek gerekirse, Birlik karşıtları (örneğin *Avrupa Ülkelerinde AB Şüpheli Kimi Gruplar ve Sebepleri* başlığı altında açıklanan aşırı sağ cenahlar, küreselleşme karşıtı gruplar veya komünistler) farklı motivasyonlar ile ideolojik olarak entegrasyonu reddetmektedirler.

AB şüpheliği ve Avrupa bütünleşmesi bağlamında beş bulgu öne çıkmaktadır:

1. Şüpheliçilik olgusunun konuları, sebepleri, düzeyi ve argümanları ülkeden ülkeye ve bir dönemden başka bir döneme farklı olabilir.

2. AB'nin gerek önceden yaptığı gerekse gelecekte yapmayı düşündüğü genişleme ve derinleşme aktivitelerinin muhtemel/reel olumsuz etkileri, AB şüpheliğini tetikleyen esaslı bir unsurdur.

3. Entegrasyon projesinin daha tutarlı gelişmesi ve daha sağlıklı derinleşmesi için AB şüpheli hareketler ciddiyetle çalışılmalıdır. Aksi takdirde, AB'nin kimi ulus üstü adımları engellenebilir veya referandumlar ile geciktirilebilir.

4. Maastricht Antlaşması ve özellikle Lizbon Reform Antlaşması'na eleştiriler özelinde görölmüŐtür ki, entegrasyon içerik ve süreçlerine halklar eklenerek demokratik ölçütlerin yükseltilmesi talep edilmektedir.

5. AB'nin yapısal reformlara ihtiyacı hem AB Şüphecileri hem de AB destekleyicileri tarafından seslendirilmektedir.

AB Şüpheciliği son kertede; milliyetçi söylemler, ekonomik krize karşı yerel tepkilerin öne çıkması, "Avrupalılık" kimliğinin ulusallık ve milli egemenlik kavramları ile karşı karşıya getirilmesi olarak tezahür etmektedir. İlaveten, AB, kültürel ve toplumsal yozlaŐtırmalar, bürokratik iŐleyiŐ ve otoriter zihniyet sebepleri ile eleştirilmektedir. Vurgulanmalıdır ki, Avrupalılık olmaksızın AB'nin küresel bir "oyun kuran" olabilmesi mümkün görünmemektedir. Ekonomik anlamda gücünü kaybetme riski, ortak dış politika geliŐtirmemesi ve tam bu noktada artan AB Şüpheciliği ile merkez sağ partilerin radikalleŐmeye prim vermeleri, uzun vadede AB bütünleşmesi için bir risktir. Günümüzde AB Şüpheciliği; üye ve adaylar genelinde milli çıkarları öncelemeyi talep etme eğilimi ile tetiklenirken, aktüel ekonomik gelişmeler entegrasyon tartıŐmalarının daha merkezine inmiŐtir, ancak kontrol destekleyenlerdedir.

Sonuç olarak, 2005 sonrası siyasi ve ekonomik sorunlarından dolayı AB'nin artık dağılacağı iddiaları, en hafif Őekliyle meseleye yüzeysel yaklaŐmaktadır; 1951-2013 deneyimleri bunu göstermektedir. Önerilebilir ki, gerek üye gerek aday ölkelerde AB bütünleşme projesine reddiyeler, itirazlar, kuŐkular ve destekleyen tepkiler mikro odaklı değil, küresel ve fütürist bir bakış açısı ile kurgulanmalıdır - çünkü gerçek, mikro alanda ve Őimdiki zamanda yaŐansa da, gelecekte yazılır.

KAYNAKÇA

- ARISOY, Alper (2010). "İtalya'da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Hareketi", <http://esam.ege.edu.tr/makaleler/temmuz2010/makale-2.pdf> (01.10.2012).
- ARSLAN, Seyit (2012). "Avrupa'da istikamet aŐırını sağ". Aksiyon, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-32450-173-avrupada-istikamet-asiri-sag.html> (06.11.2012).
- ATILGAN, Canan ve KLEIN, Deborah (2006). "EU-Integrationsmodelle unterhalb der Mitgliedschaft", in: http://www.kas.de/db_files/dokumente/arbeitspapiere/7_dokument-_dok_pdf_8414_1.pdf (22.1.2013).

- BALIBAR, Étienne (1991). "Is There A Neo-Racism?", Race, Nation, Class; Ambiguous Identities". Balibar&Wallerstein, London: Verso.
- BEER, Angelika (2009). "Europa im Visier der Rechtsextremen". in: http://www.cap.lmu.de/download/2009/Europa_im_Visier_der_Rechtsextremen.pdf (14.10.2012).
- BIELING, Hans-Jürgen ve LERCH, Marika (2006). "Theorien der europäischen Integration", Wiesbaden.
- CASNY, Peter (2008). "Zukunft der europäischen Integration - Wahrheiten über Europa", Hamburg.
- CAP (Centrum für angewandte Politikforschung (2009). "Europawahl 2009", in:<http://www.cap-lmu.de/themen/europawahl/schwerpunkte/euroskeptizismus.php> (15.5.2012).
- COSTA, Olivier ve BRACK, Nathalie (2009). "The Role(s) of the Eurosceptic MEPs", in: Fuchs, Dieter/Magni-Berton, Raul/Roger, Antoine (Hg.): Euroscepticism, s. 253-271.
- DECKER, Frank ve HÖRETH, Marcus (2009). "Die Verfassung Europas Perspektiven des Integrationsprojekts", Wiesbaden.
- EHIN, Piret (2003). "Estonian Euroscepticism: A Reflexion of Domestic Politics?", in: East European Constitutional Review 11/12, 2002/2003, Nr. 4/1; NYU, School of Law.
- EICHENBERG, Richard C. Ve DALTON, Russell J. (2007). "Post-Maastricht Blues: The transformation of citizen support for European integration 1973-2004", in: Acta Politica, 42 (2-3), s. 128-52.
- EICHENBERG, Richard C. Ve DALTON, Russell J., (1993). "Citizen Support for Policy Integration", in W. Sandholz and A.S. Sweet (eds.) Supranational Governance: The Institutionalization of the European Union, New York: Oxford University Press.
- ERTEL, Manfred (2000). "Dänemark, Starke Gesinnung", in: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-15986010.html> (04.10.2012).
- FABER, Anna (2007). "Die Weiterentwicklung der Europäischen Union: Vertiefung versus Erweiterung", in: <http://www.unizar.es/euroconstitucion/library/working%20papers/Faber%-202007.pdf> (06.4.2012).
- GENUGTEN, Saskia van ve JONES, Erik (2009). "The Far Right Cherishes This Crisis", in: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/apr/13/global-economy-globalrecession> (27.5.2012).
- HARMSSEN, Robert ve SPIERING, Menno (2004). "Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate", in: Euroscepticism. Party Politics, National Identity, and European Integration, s. 15 - 20.
- HILLE, Jochen (2005). "Gute Nation pder Europa? Euroskeptizismus", in Norwegen und in der deutschsprachigen Schweiz, s. 212.

- HOFFMANN, Isabell ve BRANTNER, Franziska (2009). "Europakritik wird schick, Spotlight Europe", in: <http://www.cap-lmu.de/themen/europawahl/download/Spotlight-Europakritik.pdf> (15.10.2012).
- IDİZ, Semih (2010). "Ne olacak bu AB'nin hali?", iç: <http://www.milliyet.com.tr/ne-olacak-bu-ab-nin-hali/semih-idiz/siyaset/yazardetay/19.05.2010/1235810/default.htm?ref=haberici> (10.5.2010).
- JACHTENFUCHS, Markus ve KOCHER-KOCH, Beate (2003). Europäische Integration, Opladen.
- KAHRAMAN, Sevilay, (2012). Avrupa Bütünleşmesi Kuramları, iç: AKÇAY, Belgin ve GÖÇMEN, İlke, Avrupa Birliği - Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, Seçkin Yayıncılık, s. 67-105.
- KATZ, Richard S. (2008). "Euroscpticism in Parliament", in: Szczerbiak, Aleks; Taggart, Paul (Hg.): Opposing Europe?, S. 2, s. 151-180.
- LINDSTROM, Nicole (2002), From Permissive Consensus to Contentious Politics: Varieties of Euroskepticism in Croatia and Slovenia. Central European University, Paper presented to the Corner Mellon-Sawyer Seminar "Towards a Transitional and Transcultural Europe".
- MCLAREN, M. Lauren (2006), Identity, Interests and Attitudes to European Integration. Palgrave Macmillan.
- MUDE, Cas ve KOPECKY, Petr (2002), The Two Sides of Euroskepticism. Party Positions on the European Integration in East Central Europe, in: European Union Politics, 3:3: 297 - 326.
- NETJES, Catherine (2004) 'All Aboard? Explaining Public Support for European Integration in a Post-Maastricht Era', Paper prepared for the panel 'Public Opinion and EU Enlargement' at the 2nd Pan-European Conference, Bologna, Italy, 24-26 June.
- ÖZDEMİR, Yücel (2012), AB diktası sökmeyecek, <http://evrensel.net/news.php?id=29341> (30.5.2012)
- PASTORRS, Wilfried ve SCHÄFER, Jan W. Griechenland-Krise: Bricht die EU auseinander, Herr Westerwelle?, in: <http://www.bild.de/BILD/politik/2010/05/07/aussenminister-guido-westerwelle-interview/zur-griechenland-hilfe-der-eu.html> (22.4.2012).
- PHILLIPS, Leigh (2009), Ukip, Lega Nord form hard-right bloc in EU Parliament, in: <http://euobserver.com/9/28394> (24.4.2012).
- RENKEN, Christoph (2009), Euroskeptizismus: Wie viel Europa brauchen und möchten wir? Die SPD im Prozess der europäischen Integration, in: <http://www.cap-lmu.de/themen/europawahl/download/europa09-Renken-Euroskeptizismus-SPD.pdf> (9.4.2012).
- RIEDEL, Sabine (2008), Nationalismus im EU-Parlament. Parteien, in: http://www.swp-berlin.org/common/get_document.php?asset_id=5623 (23.4.2012).
- ROCARD, Michel (2008), Avrupa Birliği Yolunda Türkiye'ye Evet, Çeviren: Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- SCHMITT, Hermann ve THOMASSEN, Jacques (2005), The EU Party System after Eastern Enlargement, in: www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_105.pdf (26.10.2012).
- SITTER, Nick (2001), The Politics of Opposition and European Integration in Scandinavia. Is Euro-scepticism a Government-Opposition Dynamic? In: *West European Politics* 24, S. 22-39.
- SMITH, Karen E. (2003), *European Union Foreign Policy in a Changing World*, Oxford: Blackwell.
- SORENSEN, Catharina (2008), Love me, love me not... A typology of public euroscepticism, in: <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/workingpaper101.pdf> (22.01.2012).
- TAGGART, Paul ve SZCZERBIAK, Aleks (2008, 1), *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism 1: Case Studies and Country Surveys*, Oxford University Press.
- TAGGART, Paul ve SZCZERBIAK, Aleks (2008, 2), *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism 2: Comparative and Theoretical Perspectives*, Oxford University Press.
- THEYSSEN, Andreas (2008), Rettet Europa!, in: <http://www.ftd.de/meinung/leitartikel/:kolumne-andreas-theysen-rettet-europa/419521.html> (29.5.2012).
- WAGENER, Hans-Jürgen, EEGR, Thomas ve FRITZ, Heiko (2006), *Europäische Integration. Recht und Ökonomie, Geschichte und Politik*, München.
- WESKE, Simone (2006), *Deutschland und Frankreich - Motor einer Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik?* Baden-Baden: Nomos.
- WEßELS, Bernhard: Spielarten des Euroskeptizismus, in: Decker, Frank / Höreth, Marcus (2009): *Die Verfassung Europas Perspektiven des Integrationsprojekts*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften S. 50 - 68.